JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JULIANE KOKOTT
3 päivänä maaliskuuta 2011 [1]

I Johdanto

1. Tribunale di Vicenzan 15.2.2010 esittämässä ennakkoratkaisupyynnössä on kyse tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001 [2] 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa tarkoitetun velvoitteen täytäntöönpanopaikan käsitteen tulkinnasta.

2. Velvoitteen täytäntöönpanopaikka on tämän säännöksen mukaan vaihtoehtoinen oikeuspaikka, joka tulee yleisen oikeuspaikan eli vastaajan kotipaikan [3] rinnalle. Kun kyseessä ovat irtaimen tavaran kaupasta tehdyt sopimukset, velvoitteen täytäntöönpanopaikka on asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdan mukaisesti lähtökohtaisesti [4] tavaroiden toimituspaikka.

3. Nyt käsiteltävässä asiassa on konkreettisesti selvitettävä, mikä tämä paikka on, kun tavarat on luovutettu rahdinkuljettajalle ”vapaasti myyjän toimipaikassa” ja tämä on kuljettanut ne ostajalle.

4. Unionin tuomioistuin käsitteli hiljattain 25.2.2010 antamassaan tuomiossa [5] toimituspaikan sijaintiin liittyviä ongelmia kuljetuskaupan osalta ja otti perusteeksi paikkakunnan, jolla tavarat fyysisesti luovutettiin ”myyntitoimen lopullisessa määränpäässä”, [6] kun osapuolet eivät olleet sopineet asiasta toisin.

5. Nyt käsiteltävässä asiassa on nyt edellä mainitussa asiassa Car Trim annettuun tuomioon liittyen lähinnä selvennettävä, mikä merkitys edellä 3 kohdassa mainitun kaltaisella sopimuslausekkeella voi olla toimituspaikkaa määritettäessä.

1 – Alkuperäinen kieli: saksa.

2 – EYVL L 12, s. 1. Tämä asetus on tällä hetkellä voimassa 12.5.2010 annetulla komission asetuksella (EU) N:o 416/2010 muutetussa muodossa.

3 – Asetuksen N:o 44/2001 2 artiklan 1 kohta.

4 – ”Jollei toisin ole sovittu” (asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohta).

5 – Asia C-381/08, Car Trim (Kok., s. I-1255).

6 – Näin edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Car Trim, tuomiolauselman 2 kohta.

II Asiaa koskeva lainsäädäntö

6. Asetuksen N:o 44/2001 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos henkilön kotipaikka on jäsenvaltiossa, häntä vastaan voidaan nostaa kanne toisessa jäsenvaltiossa:

1) a) sopimusta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä kanteen perusteena oleva velvoite on täytetty tai täytettävä,

b) jollei toisin ole sovittu, tätä säännöstä sovellettaessa kanteen perusteena olevan velvoitteen täytäntöönpanopaikka on:

– irtaimen tavaran kaupassa se paikkakunta jäsenvaltiossa, missä tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin tai oli toimitettava,

– –”

III Kansainväliset toimituslausekkeet (International Commercial Terms tai lyhenteenä Incoterms) [7]

7. Kansainvälinen kauppakamari (International Chamber of Commerce, ICC) otti ensimmäistä kertaa vuonna 1936 Incoterms-lausekkeilla käyttöön sen jälkeen jatkuvasti muokatun vakiolausekkeiston. [8] Tarkoituksena on vahvistaa kansainväliset, joskin oikeudellisesti sitomattomat säännöt ulkomaankaupan sopimuksissa usein käytettyjen sopimusmuotojen tulkintaa varten. Niillä pyritään mahdollisuuksien mukaan välttämään epävarmuus, jota saattaisi syntyä tällaisten lausekkeiden erilaisesta tulkinnasta. [9] Incoterms on ollut 1.1.2011 lähtien voimassa olennaisesti uutena versiona (Incoterms 2010). [10]

8. Incoterms perustuu vakiolausekkeisiin. Niihin liittyy ensinnäkin tietty merkitys ja toiseksi yksinkertainen, kolmesta kirjaimesta koostuva lyhenne. Lausekkeilla säännellään

7 – ”Incoterms” on Kansainvälisen kauppakamarin tavaramerkki.

8 – Uudet versiot, lisäykset ja täydentävät lausekkeet julkaistiin vuosina 1953, 1967, 1976, 1980, 1990 ja 2000, jotta olisi pysytty mukana kansainvälisen kaupan kehityksessä. Vrt. tästä Jolivet, E., *Les Incoterms, Etude d'une norme du commerce international*, Litec, Pariisi, 2003, 136 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä s. 475 ja sitä seuraavat sivut, jossa on kronologinen luettelo ranskalaisista Incoterms-lausekkeista (vuoteen 2000 mennessä).

9 – *Incoterms 2000, Die offiziellen Regeln der ICC zur Auslegung von Handelsklauseln*, ICC Deutschland-Vertriebsdienst, Köln, 1999, s. 2.

10 – Zwilling-Pinna, C., *Update wichtiger Handelsklauseln: Neufassung der Incoterms ab 2011*, Betriebs-Berater 2010, s. 2980 ja sitä seuraavat sivut.

luettelonomaisesti myyjien [11] ja ostajien [12] tärkeitä velvoitteita tavaroiden toimittamisen, kuten toimitustapojen, riskin siirtymisen ajankohdan ja sen osalta, kumpi sopimuskumppani vastaa kuljetus- ja vakuutuskustannuksista. Erilaisissa lausekkeissa ja niihin sisältyvässä velvoitteita koskevassa luettelossa otetaan huomioon sopimuskumppaneiden ajateltavissa olevat erilaiset intressit. Niillä asetetaan osittain enemmän velvoitteita ostajalle, osittain enemmän myyjälle. Incoterms 2000 -lausekkeet noudattelevat terminologisesti Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälistä tavaran kauppaa koskevista sopimuksista 11.4.1980 tehtyä yleissopimusta. [13]

9. Incoterms 2000 -lausekkeiden niin sanotussa noutolausekkeessa ”EXW” (noudettuna lähettäjältä, Ex Works) määrätään A4 kohdassa toimituksesta seuraavaa:

”Myyjän on asetettava tavara ostajan käytettäväksi nimetyssä toimituspaikassa sovittuun aikaan tai sovitussa määräajassa tai, jos ajankohdasta ei ole sovittu, tällaisten tavaroiden toimittamiseen tavanomaisesti käytetyssä ajassa lastaamatta tavaran noutavaa kuljetusvälinettä – –”

10. B4 kohdassa todetaan seuraavaa:

”Ostajan on noudettava tavara, kun se on toimitettu A4-lausekkeen – – mukaisesti.”

IV Tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymys

11. Pääasian oikeudenkäynnin kohteena olevassa tilanteessa tavarat luovutettiin rahdinkuljettajalle ”vapaasti [italialaisen myyjän] toimipaikassa” [14] ja kuljetettiin Ranskaan siellä sijaitsevalle ostajalle. Kun ostajalta perittiin Italiassa maksua, se vetosi siihen, etteivät italialaiset tuomioistuimet ole toimivaltaisia, koska sillä on kotipaikka Ranskassa. Myyjän mielestä italialaiset tuomioistuimet ovat toimivaltaisia edellä mainitun sopimuslausekkeen perusteella.

12. Kansallisen tuomioistuimen mielestä asetuksen N:o 44/2001 5 artiklassa tarkoitettuna toimivallan perustana olevana velvoitteen täytäntöönpanopaikkana voi tulla kyseeseen tavaroiden lopullinen määränpää Ranskassa tai paikkakunta, missä tavarat luovutettiin rahdinkuljettajalle Italiassa.

11 – Incoterms 2000 -lausekkeissa ne on merkitty velvoitteita koskevassa luettelossa A-kirjaimella ja numeroitu juoksevasti. Esimerkiksi toimituksia koskeva sääntely on A4 kohdassa.

12 – Merkitty B-kirjaimella.

13 – Edellä alaviitteessä 9 mainittu *Incoterms 2000, Die offiziellen Regeln der ICC zur Auslegung von Handelsklauseln*, s. 10.

14 – Kyseisessä 13.3.2008 tehdyssä alkuperäisessä sopimuksessa käytettiin muotoa ”Resa: Franco ns. sede”.

13. Tällä perusteella kansallinen tuomioistuin on esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohtaa ja yleisesti yhteisön oikeutta, jonka mukaan velvoitteen täytäntöönpanopaikka on irtaimen kaupassa se paikkakunta, missä tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin tai oli toimitettava, tulkittava siten, että toimituspaikkana, joka on merkityksellinen toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämiseksi, on pidettävä sopimuksen kohteena olevien tavaroiden lopullista määränpäätä, vai siten, että kyseessä on paikkakunta, jossa myyjä vapautuu toimitusvelvollisuudestaan yksittäistapauksessa sovellettavien aineellisten normien mukaisesti, vai pitääkö kyseistä säännöstä tulkita jollakin muulla tavalla?”

V Oikeudellinen arviointi

A *Alustava huomautus*

14. Kansallinen tuomioistuin sohaisee unionin tuomioistuimen kirjaamoon 15.2.2010 saapuneella ennakkoratkaisupyynnöllään oikeudellista ”ampiaispesää”: [15] toimituspaikan määrittämistä kuljetuskaupassa. [16]

15. Tämä kysymys on ollut oikeuskirjallisuudessa [17] ja oikeuskäytännössä [18] erittäin kiistanalainen. Ratkaisuyritykset ovat vaihdelleet kansallisen tuomioistuimen esittämien vaihtoehtojen kirjolla. Epäselvää on ollut muun muassa se, kuvatakseni riitaa kaavamaisesti, onko toimituspaikka määritettävä pikemminkin helposti ymmärrettävien tosiseikkoihin perustuvien kriteerien mukaan vai turvautumalla aineellisoikeudellisiin arviointeihin.

15 – Näin Mankowski julkaisussa EWiR 2010, Art. 5 EuGVVO 1/10, s. 287 ja sitä seuraavat sivut, asiassa Car Trim annettua tuomiota koskeneessa julkaistussa huomautuksessaan.

16 – Mankowski viittaa em. asiassa Car Trim annettua tuomiota koskevassa huomautuksessaan siihen, ettei unionin tuomioistuin tee eroa sen mukaan, onko tavaroiden rahdinkuljettaja saanut toimeksiannon myyjältä vai ostajalta.

17 – Tämän säännöksen hienosyinen tulkinta, jossa arvioidaan laajasti oikeuskirjallisuutta ja -käytäntöä: Wipping, F., *Der europäische Gerichtsstand des Erfüllungsorts – Art. 5 N:o 1 EuGVVO*, Duncker & Humblot, Berliini, 2008, s. 180 ja sitä seuraavat sivut; Lynker, Th., *Der besondere Gerichtsstand am Erfüllungsort in der Brüssel I-Verordnung (Art. 5 N:o 1 EuGVVO)*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2006, s. 84 ja sitä seuraavat sivut, ja Ignatova, R., *Art. 5 N:o 1 EuGVO – Chancen und Perspektiven der Reform des Gerichtstands am Erfüllungsort*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2005, s. 210 ja sitä seuraavat sivut. Jälkimmäinen käsittelee mm. sitä, onko otettava huomioon tavaroiden lähetyspaikka vai määränpää, suorittaa siinä yhteydessä vertailevan tulkinnan erilaisista kieliversioista ja tekee seuraavan päätelmän: ”Säännöksen sanamuoto on avoin.”

18 – Ks. alaviitteessä 17 mainitut lähteet, katsaus teoksessa Wittwer, A., *Gerichtsstand des Erfüllungsorts beim internationalen Versendungskauf*, European Law Reporter 2010, s. 151, 152, ja Bundesgerichtshofin kotisivuilta (http://www.bundesgerichtshof.de/cln_134/DE/Entscheidungen/entscheidungen_node.html) asiakirjanumeron VIII ZR 184/07 kohdasta luettava Saksan Bundesgerichtshofin asiassa Car Trim 9.7.2008 esittämä ennakkoratkaisupyyntö.

16. Kymmenen päivää sen jälkeen kun nyt käsiteltävä ennakkoratkaisupyyntö oli saapunut kirjaamoon, unionin tuomioistuin kuitenkin ikään kuin hävitti ”ampiaispesän” ja totesi asiassa Car Trim antamassaan tuomiossa seuraavaa: ”Asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava siten, että paikkakunta, jolla tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin tai oli toimitettava, *on määriteltävä* kuljetuskaupassa *tämän sopimuksen sopimusmääräysten perusteella. Jos toimituspaikkaa ei voida määritellä tällä perusteella* ilman, että viitataan sopimukseen sovellettavaan aineelliseen oikeuteen, tämä paikkakunta on se, jolla tavarat fyysisesti luovutettiin, minkä perusteella ostaja on saanut tai ostajan olisi pitänyt saada tosiasiallinen määräysvalta näihin tavaroihin myyntitoimen lopullisessa määränpäässä [jäljempänä Car Trim -tuomiolauselma]. [19]”

17. Kansallisen tuomioistuimen esittämät ongelmat vaikuttavat siten ensi arviolta tulleen asiassa Car Trim annetun tuomion valossa jo ratkaistuiksi: kansallisen tuomioistuimen on sen mukaan ensisijaisesti selvitettävä toimituspaikka [20] osapuolia sellaisenaan sitovien sopimusten perusteella, tosin ainoastaan siltä osin kuin tämä on mahdollista ilman että etukäteen ja täydentävästi vedotaan sopimukseen sovellettavaan aineelliseen oikeuteen. [21] Mikäli toimituspaikkaa ei voida määrittää tällä tavoin sopimuksen perusteella, on toissijaisesti käytettävä perusteena paikkakuntaa, jolla tavarat luovutettiin ostajille. [22]

B *Nyt käsiteltävän asian ja asian Car Trim yhtäläisyydet ja erot*

18. Lähemmän tarkastelun perusteella selviää kuitenkin, että sekä asiassa Car Trim annetun tuomion taustalla olevat tosiseikat että myös tuolloin vastattavina olleet ennakkoratkaisukysymykset poikkesivat nyt käsiteltävän asian tilanteesta.

1. Asia Car Trim

19. Asiassa Car Trim tavarat piti toimittaa ”sopimuksen mukaisesti tilauksesta vapaasti vastapuolen Colleferron tehtaalla” [23] (jäljempänä Car Trim -lauseke) Italiassa.

20. On ensinnäkin hämmästyttävää, ettei asiassa Car Trim annetussa tuomiossa

19 – Tuomiolauselman 2 kohta. Kursivointi tässä.
20 – Em. asia Car Trim, tuomion 54 kohta.
21 – Em. asia Car Trim, tuomion 53 kohta.
22 – Em. asia Car Trim, tuomion 60–62 kohta.
23 – Näin julkisasiamies Mazák em. asiassa Car Trim 24.9.2009 antamansa ratkaisuehdotuksen 3 kohdassa.

käsitellä tätä lauseketta lähemmin. Unionin tuomioistuin tyytyy lähinnä yleiseen toteamukseen, jonka mukaan ”sopimuspuolet voivat – – määritellä tavaran toimituspaikan vapaan tahtonsa mukaan”.[24] Se ei ota kantaa siihen, voitaisiinko tällainen osapuolen tahto toimituspaikan määrittämiseen ilmaista konkreettisesti lausekkeella ”tilauksesta vapaasti tehtaalla”.

21. Kahdestakin syystä unionin tuomioistuin ei kuitenkaan ollut velvollinen tutkimaan perusteellisesti osapuolten sopimusta ”tilauksesta vapaasti tehtaalla” ja tarkistamaan, voisiko siinä olla kyse toimituspaikasta sopimisesta. Ensinnäkin unionin tuomioistuimen mielestä tällaisten kysymysten selvittäminen kuuluu kansalliselle tuomioistuimelle,[25] ja toiseksi ennakkoratkaisukysymyksessäkään ei pidetä lähtökohtana sitä, että riidanalainen lauseke voisi olla merkityksellinen toimituspaikan määrittämiseksi.[26] Jälkimmäinen ei puolestaan myöskään hämmästytä, sillä jo Saksan Bundesgerichtshofin 9.7.2008 tekemästä ennakkoratkaisupyynnöstä[27] voidaan päätellä, että muutoksenhakutuomioistuin on käsitellyt ”tosiseikkoja koskevassa oikeudellisessa arvioinnissaan” tämän ”sopimussuhteen alussa sovitun lausekkeen” ja todennut ”sopimusmääräysten kokonaisasiayhteyden perusteella”, ettei sitä tule pitää toimituspaikkaa koskevana sopimuksena vaan kustannusten jakoa koskevana määräyksenä.[28]

22. Toisin sanoen kansallinen tuomioistuin ja unionin tuomioistuin eivät ole pitäneet kyseistä lauseketta merkityksellisenä toimituspaikan paikallistamisen kannalta.

2. Asia Electrosteel Europe

23. Pääasian oikeudenkäynnin kohteena oleva sopimus sisältää ensi arviolta Car Trim -lausekkeen kaltaiselta vaikuttavan määräyksen, jonka mukaan tavarat on luovutettava sopimuksen mukaan ”vapaasti [italialaisen myyjän] toimipaikassa”. Kansallinen tuomioistuin tyytyy kuitenkin siinä yhteydessä viittaamaan tämän lausekkeen olemassaoloon lausumatta konkreettisesti mitään sen merkityksestä toimituspaikan määrittämiselle.

24. Asianosaiset edustavat sitä vastoin tässä yhteydessä päättäväisesti vastakkaisia näkemyksiä: myyjä pitää sitä toimituslausekkeena, joka on rinnastettava

24 – Em. asia Car Trim, tuomion 45 kohta.

25 – Em. asia Car Trim, tuomion 54 kohta.

26 – Asiassa Car Trim esitetty toinen ennakkoratkaisukysymys oli nimittäin sanamuodoltaan seuraava: Mikäli on katsottava, että kyseessä on irtaimen kauppa: Määräytyykö paikkakunta, missä tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin tai oli toimitettava, kuljetuskaupan yhteydessä sen paikkakunnan mukaan, jolla tavarat luovutettiin fyysisesti ostajalle, vai sen paikkakunnan mukaan, jolla tavarat luovutettiin ensimmäiselle rahdinkuljettajalle ostajalle kuljettamista varten?

27 – Ks. edellä alaviite 18.

28 – Edellä alaviitteessä 18 mainittu Wittwer (s. 193, 195) näyttää jättäneen tämän huomiotta.

Incoterms-lausekkeeseen ”franco fabbrica” (noudettuna lähettäjältä, Ex Works, jäljempänä lyhennettynä EXW) ja joka on asiassa Car Trim annetussa tuomiossa tarkoitettu toimituspaikkaa koskeva sopimusmääräys. Velvoitteiden täytäntöönpanopaikan kannalta on siksi ratkaisevana perusteena paikkakunta, jolla kauppatavarat luovutettiin rahdinkuljettajalle Italiassa, ei sen sijaan tavaroiden lopullinen määränpää Ranskassa. Komissio asettaa sitä vastoin korkeat vaatimukset osapuolten toimituspaikasta tekemälle sopimusmääräykselle, jossa on täsmennettävä selvästi kauppatavaroiden luovutuksen muoto, ajankohta ja paikkakunta. Incoterms-lausekkeilla ja vastaavilla lausekkeilla säännellään ensisijaisesti riskin siirtymistä sekä kustannusten jakoa. Toimituspaikan määrittämisen kannalta pääasian oikeudenkäynnin kohteena oleva lauseke on sen mielestä merkityksetön jo siksi, että lausekkeen sääntelytavoite jää asiakirja-aineiston kokonaistarkastelun perusteella epäselväksi. Asiassa Car Trim annetun tuomion valossa on näin ollen toimituspaikkaa koskevan määräyksen puuttuessa sopimuksesta otettava perusteeksi tavaroiden lopullinen määränpää, jossa ostaja saa niihin tosiasiallisen määräysvallan. Sillä on ymmärrettävä tarkoitettavan tosiasiallista omistajuuden hankkimista, ilman että otetaan huomioon omistusoikeuden siirtymiseen liittyvää oikeudellista aspektia.

C *Selvitettävät oikeuskysymykset*

25. Aivan ensiksi on selvitettävä, mikä merkitys on nyt käsiteltävässä asiassa annettava lausekkeelle ”vapaasti [italialaisen myyjän] toimipaikassa”.

26. Tämän selvennyksen tekeminen kuuluu viime kädessä [29] kansalliselle tuomioistuimelle. Sen pitää mahdollisuuksien mukaan tutkia, onko lausekkeesta tullut tehokas sopimuksen osa, selvittää osapuolten konkreettinen tahto ja mahdollisesti myös todeta, että kyseinen lauseke ei ole sanamuodoltaan täysin sama [30] kuin Incoterms-lauseke ”franco fabbrica”.

27. Ei ole kuitenkaan unionin tuomioistuimen asiana ottaa tähän kantaa.

28. Tästä on erotettava yleisluonteinen edeltävä kysymys siitä, mitä vaatimuksia asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa asetetaan velvoitteen täytäntöönpanopaikasta tehtävälle sopimukselle tai toimituspaikkaa koskevalle sopimusmääräykselle, joka kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon.

29. Asiassa Car Trim annetussa tuomiossa sallitaan kyllä toimituspaikan selvittäminen sopimusmääräysten perusteella, mutta siinä selvennetään, että tämä toimituspaikka on joka tapauksessa määritettävä ilman, että voitaisiin vedota sopimukseen sovellettavaan oikeuteen. [31]

29 – Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Car Trim, tuomion 54 kohta.

30 – Ks. toimituslausekkeiden tulkintaongelmista Fogt, M.M., *Die Vereinbarung und Auslegung von FRANCO-Lieferklauseln beim CISG-Kauf*, The European Legal Forum 2003, s. 61, 67 ja 68.

31 – Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Car Trim, tuomion 53 kohta.

30. Tällä perusteella tulee esiin kysymys siitä, täyttävätkö kansainväliset toimituslausekkeet, kuten Incoterms-lausekkeet, joita tulkittaessa on nojauduttava Kansainvälisen kauppakamarin sääntöihin, täsmällisyysvaatimuksen, joka liittyy asiassa Car Trim annetun tuomion tuomiolauselman mukaan toimituspaikan selvittämiseen sopimuksen perusteella: jos näet asiassa Car Trim annetussa tuomiossa kielletään viittaaminen sopimukseen sovellettavaan aineelliseen oikeuteen, sama voisi koskea myös viittaamista Incoterms-lausekkeisiin.

31. Koska ei ole mahdotonta, että kansallinen tuomioistuin viittaa Incoterms-säännöstöön tulkitessaan riidanalaista sopimuslauseketta, [32] on mielestäni tarkoituksenmukaista käsitellä tätä ongelma-aluetta ennakkoratkaisukysymykseen vastattaessa. Myös kansallisen tuomioistuimen laajaksi muotoilema kysymys kattaa sen, sillä unionin tuomioistuinta pyydetään yleisluonteisesti tulkitsemaan asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohtaa (”– – vai pitääkö kyseistä säännöstä tulkita jollakin muulla tavalla – –”) sille esitetyn asian osalta.

32. Siksi tarkastelen ensimmäisessä vaiheessa sitä, ovatko Incoterms-lausekkeiden kaltaiset toimituslausekkeet asianmukaisia keinoja määrittää sopimuksessa toimituspaikka asiassa Car Trim annetun tuomion tuomiolauselman 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Toisessa vaiheessa Car Trim -tuomiolauselmaa on mukautettu nyt käsiteltävää asiaa varten näin saatujen tulosten valossa.

1. Ovatko Incoterms-lausekkeet ja vastaavat toimituslausekkeet, joilla on konkreettisesti määritelty merkitys, sopimusmääräyksiä, joiden perusteella voidaan määrittää asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa tarkoitettu toimituspaikka?

33. Asiassa Car Trim annetussa tuomiossa täsmennetään harkintavaltaa, joka on osapuolten käytettävissä niiden määrittäessä sopimuksessa asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa tarkoitettua toimituspaikkaa.

34. Systematiikan kannalta on asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdan rakenteen mukaan erotettava toisistaan ”velvoitteen täytäntöönpanopaikkaa” koskevat sopimukset ja toimituspaikkasopimukset.

32 – Magnus esittää, että myös Incoterms-lausekkeissa määritellyn lausekkeen tulkinnassa turvaudutaan Incoterms-määritelmään silloinkin, jos osapuolet eivät ole nimenomaisesti viitanneet siihen, sillä edellytyksellä, että selvät indisiot eivät puolla sitä, että osapuolet olisivat halunneet määrätä asiasta toisin (von Staudinger, J., Magnus, U., *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Wiener UN-Kaufrecht [CISG]*, Sellier-de Gruyter, Berliini, 2005, Art. 31 CISG, 31 kohta).

a) Ovatko velvoitteen täytäntöönpanopaikkaa koskevat sopimukset sallittuja sanamuotojen ”jollei toisin ole sovittu” ja ”[paikkakunta], missä tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin” yhteydessä (asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohta)

35. Asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdan sanamuoto näyttää ensi arviolta tarjoavan kaksi vaihtoehtoa velvoitteen täytäntöönpanopaikan määräämiseksi sopimuksessa: ensinnäkin ikään kuin velvoitteen täytäntöönpanopaikkaa koskevan välillisen sopimisen siten, että toimituspaikka konkretisoidaan sopimuksessa [33] ”paikkakunnaksi ––, missä [tavarat] olisi sopimuksen mukaan –– pitänyt toimittaa[[34]]”, toiseksi mahdollisuuksien mukaan jopa toimituspaikasta riippumattoman [35] välillisen sopimisen velvoitteen täytäntöönpanopaikasta: velvoitteen täytäntöönpanopaikka on näet määritettävä 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdan sanamuodon mukaan toimituspaikan mukaan vain, ”jollei toisin ole sovittu”.

36. Se, miltä osin osapuolet voivat sopia ”toisin” kuin valita liittymän toimituspaikkaan, jää kuitenkin tämän perusteella viime kädessä myös asiassa Car Trim annetun tuomion mukaan kaiken kaikkiaan epäselväksi, [36] joten oikeuskirjallisuuden ristiriitaiset tulkintaehdotukset [37] tarvitsevat tähän edelleen selvennystä. [38]

37. Tällä kysymyksellä ei kuitenkaan ole merkitystä nyt käsiteltävän asian kannalta, koska kyse ei ole siitä, ovatko mahdolliset *toimituspaikasta riippumattomat* velvoitteen täyttämispaikkaa koskevat sopimukset sallittuja, vaan siitä, täsmennetäänkö toimituslausekkeella *toimituspaikka* tehokkaasti ja voidaanko velvoitteen täytäntöönpanopaikka vahvistaa tällä tavoin sopimuksella.

33 – Edellä alaviitteessä 5 mainitussa asiassa Car Trim annetun tuomion 51 kohdassa myönnetään, ettei asetuksessa määritellä toimituspaikan käsitettä, ja viitataan sen selvittämisessä lähinnä sopimuksen määräyksiin (54 kohta).

34 – Ns. ”oikeudellinen” velvoitteiden täytäntöönpanopaikka.

35 – Yhteisöjen tuomioistuin tosin hylkäsi ”abstraktit velvoitteiden täytäntöönpanopaikkaa koskevat sopimukset”, joilla ei ole yhteyttä toimitustapahtumaan, jo yleissopimuksen soveltamisalalla asiassa C-106/95, MSG, 20.2.1997 antamallaan tuomiolla (Kok., s. I-911, 35 kohta) ja piti niitä sallittuina vain siltä osin kuin samalla otetaan huomioon oikeuspaikkaa koskevien sopimusten edellytykset (yleissopimuksen 17 artikla). Ks. lisäksi sopimukselle myönteisestä oikeuskäytännöstä asiassa 56/79, Zelger, 17.1.1980 annettu tuomio (Kok., s. 89, 5 kohta).

36 – Asiassa Car Trim annettua tuomiota koskevassa huomautuksessaan julkaisussa EuZW 2010, s. 303–305, Leible katsoo, että koska sen 46 kohdassa puhutaan ”velvoitteen täytäntöönpanopaikasta” tehdystä sopimuksesta, voidaan kuitenkin päätellä, ettei unionin tuomioistuin ensinnäkään salli sitä, että velvoitteen täytäntöönpanopaikan sijasta otetaan perusteeksi muita paikkakuntia, jotka liittyvät sopimukseen, ja ettei se toiseksi myöskään hyväksy abstrakteja velvoitteen täytäntöönpanopaikkaa koskevia sopimuksia.

37 – Erityisesti Saksan oikeuskirjallisuudessa on runsaasti tulkintapyrkimyksiä: näin esim. Klemm, M., *Erfüllungsortvereinbarungen im Europäischen Zivilverfahrensrecht*, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, Jena, 2005, s. 71–80, ja kattavasti riitatilanteesta Leible, S. teoksessa Rauscher, Th., *Europäisches Zivilprozessrecht und Kollisionsrecht EuZPR/*EuIPR, Bearbeitung 2011, Sellier, München, 2011, Art. 5 Brüssel I-VO, 57b kohta.

38 – Paljonpuhuva on fatalistiselta vaikuttava toteamus, jonka ovat esittäneet Briggs, A. ja Rees, R., *Civil Jurisdiction and Judgments*, Informa Publishing Group, 3. painos, 2002, s. 131: ”It is close to impossible to make sense of the words 'or otherwise agreed' –– They can be forgotten until an imaginative court is able to breathe meaning into them.”

b) ”Car Trim -tuomiolauselman” perusteet, jotka koskevat toimituspaikan määrittämistä sopimuksella, ja niiden soveltaminen toimituslausekkeisin, joilla on konkreettisesti määritelty merkitys.

38. Asiassa Car Trim annetun tuomion mukaan sopimuspuolet voivat vapaasti tehdä sopimuksen toimituspaikasta, [39] missä yhteydessä tämän toimituspaikan on kuitenkin oltava pääteltävissä sopimuksesta ”ilman, että viitataan sopimukseen sovellettavaan aineelliseen oikeuteen”. [40]

39. Jos näitä perusteita sovelletaan esimerkiksi Incoterms 2000 -toimituslausekkeiden EXW-lausekkeeseen, on ensinnäkin todettava, ettei jälkimmäisessä viitata sopimukseen sovellettavaan oikeuteen. Jos asiassa Car Trim annettua tuomiota tarkasteltaisiin sen täsmällisen sanamuodon mukaan, lauseke olisi siis tältä osin yksiselitteinen.

40. EXW-lauseke soveltuisi myös ilman muuta toimituspaikan määrittämiseen, koska siinä ei kuvata ainoastaan riskin siirtymistä (A5 ja B5 kohta), vaan myös toimituspaikkaa (A4 ja B4 kohta) puhtaana noutolausekkeena. Sen mukaan hyväksytään oikeuskirjallisuudessa [41] ja oikeuskäytännössä [42] esitetty näkemys, jonka mukaan tehokkaasti sopimukseen otetulla Incoterms-toimituslausekkeiden EXW-lausekkeella voidaan määrittää asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa tarkoitettu toimituspaikka ja velvoitteen täytäntöönpanopaikka.

41. Tämä kanta vaikuttaa myös vakuuttavalta. Miksi osapuolilta pitäisi evätä mahdollisuus käyttää sopimuksessa toimituspaikan määrittämiseen käteviä toimituslausekkeita? Niitä puoltaa erityisesti se, että ne ovat perusteellisesti tutkittuja ja niiden merkitys on Kansainvälisen kauppakamarin sääntelytyön ansiosta objektiivisesti määritettävissä, toisin kuin mahdollisesti osapuolten vapaasti muotoilemat tai vieraalla kielellä, jota ne eivät täysin hallitse, laatimat sopimuslausekkeet.

42. Sitä vastoin vastaväite, jonka mukaan lainsoveltajalle, esimerkiksi toimivaltaisuutensa tutkivalle tuomioistuimelle, lausekkeen konkreettinen merkitys avautuu mahdollisesti vasta sen jälkeen kun se tutustuu Kansainvälisen kauppakamarin säännöstöön, ei vakuuta.

43. Unionin tuomioistuin on kannattanut asiassa Car Trim antamassaan tuomiossa

39 – Em. asia Car Trim, tuomion 45 ja 46 kohta.

40 – Em. asia Car Trim, tuomion 55 kohta.

41 – Ks. esim. edellä alaviitteessä 37 mainittu Leible lähteineen.

42 – Ks. esim. lausekkeesta ”delivery: ex works” Oberlandesgerichts Karlsruhen 28.3.2006 antama tuomio, IPRspr 2006, nro 111, s. 242–250.

nimenomaisesti velvoitteen täytäntöönpanopaikan pragmaattisen määrittämisen periaatetta sillä edellytyksellä, että suljetaan kokonaan pois vetoaminen lainvalintasääntöihin ja aineelliseen oikeuteen,[43] mutta mielestäni viittaus konkreettisesti määriteltyihin Incoterms-lausekkeisiin ei ole verrattavissa unionin tuomioistuimen esittämään ”viittaamiseen sopimukseen sovellettavaan aineelliseen oikeuteen”.[44] Niiden konkreettinen merkitys voidaan näet selvittää monimutkaisista oikeuskysymyksistä riippumatta tutkimalla helposti saatavilla olevaa säännöstöä. Tämä pätee ainakin silloin, jos Incoterms-lausekkeen yhteydessä ilmaistaan selvästi myös ajallisesti voimassa oleva versio (esim. Incoterms 2000). Olisi silkkaa formalismia, jolle ei löydy oikeudellista perustaa asetuksen N:o 44/2001 5 artiklasta, jos vastaus siihen kysymykseen, voidaanko toimituspaikka sopia tehokkaasti Incoterms-lausekkeella, riippuisi siitä, onko sopimukseen lisäksi liitetty jäljennös siitä säännöstöstä, jossa lauseke kuvataan, vai ei.

c) Välipäätelmä

44. Välipäätelmänä on näin ollen todettava, että Incoterms-lausekkeet ja muut vastaavat toimituslausekkeet voivat lähtökohtaisesti olla sopimusmääräyksiä, joiden perusteella voidaan määrittää asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa tarkoitettu toimituspaikka.

2. ”Car Trim -tuomiolauselman” mukauttaminen nyt käsiteltävässä asiassa

45. Jotta kansalliselle tuomioistuimelle kyettäisiin antamaan tarkoituksenmukainen vastaus, on huomautettava, että asiassa Car Trim annetussa tuomiossa esitettyjen periaatteiden on oltava kauppasopimuksissa yleisesti voimassa eikä ainoastaan kuljetuskaupassa. Asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa ei – kuten myöskään nyt käsiteltävässä asiassa esitetyssä ennakkoratkaisukysymyksessä –näet eroteta toisistaan kuljetuskauppaa ja muita kauppasopimuksia,[45] vaikka on myönnettävä, että toimituspaikan määrittäminen aiheuttaa erityisiä ongelmia nimenomaan kuljetuskaupassa.

46. Ratkaisevaa on siis ensinnäkin yleisesti osapuolia sellaisenaan sitova sopimus.[46] Incoterms-lausekkeet ja niihin verrattavissa olevat toimituslausekkeet, joilla on konkreettisesti määritelty merkityssisältö, voivat olla siinä yhteydessä lähtökohtaisesti sopimusmääräyksiä, joiden perusteella asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b

43 – Em. asia Car Trim, tuomion 54 ja 53 kohta.

44 – Em. asia Car Trim, tuomiolauselman 2 kohta.

45 – Näin myös julkisasiamies Mazák em. asiassa Car Trim antamansa ratkaisuehdotuksen 32 kohdassa.

46 – Em. asia Car Trim, tuomion 54 ja 55 kohta.

alakohdassa tarkoitettu toimituspaikka voidaan määrittää.

47. Mikäli toimituspaikka ei ole määritettävissä osapuolia sellaisenaan sitovan sopimuksen perusteella, on edettävä samoin kuin asiassa Car Trim annetussa tuomiossa siten, että ”velvoitteen täyttämispaikkaan liittyvä peruste” perustuu todettavissa oleviin seikkoihin,[47] ja käytettävä perusteena paikkakuntaa, missä tavarat fyysisesti luovutetaan ostajalle ja niihin saadaan tosiasiallinen määräysvalta.

48. Se, että kyseessä on tässä tapauksessa täysin todettavissa oleviin seikkoihin eli pelkkään omistukseen liittyvä peruste, ilmenee asiassa Car Trim annetun tuomion sitovasta saksankielisestä versiosta riittävän selvästi, eikä se kaipaa konkretisointia.

49. Se, mitä Car Trim -tuomiolauselmassa tarkoitetaan ”myyntitoimen lopullisella määränpäällä”, edellyttää kuitenkin lähempiä selvityksiä.

50. Siinä kyseessä pitäisi olla paikkakunta, jolla ”sopimuksen aineellisena kohteena olevien tavaroiden on *pääsääntöisesti* oltava – – sopimuksen tultua täytetyksi [siten, että tavara on fyysisesti luovutettu ostajalle[48]]”.[49]

51. Tämän perusteella on ensinnäkin ilmeistä, että tavaroiden luovuttaminen rahdinkuljettajalle (joka ei ole sama henkilö kuin ostaja) ei ole vielä missään tapauksessa peruste katsoa, että kyseessä olisi toimituspaikka.[50] Unionin tuomioistuimen mukaan myyntitoimi saatetaan nimittäin päätökseen vasta silloin kun tavara fyysisesti luovutetaan ostajalle.

52. Toiseksi siitä selviää, että ostajan tavaroiden *ennakoimattomasti* eteenpäin kuljettamisella, ei ole merkitystä toimituspaikan paikallistamisen kannalta. Tällainen eteenpäin kuljettaminen esimerkiksi ostajan varastosta johonkin toiseen toimipaikkaan ei kuulu myyntitoimeen ja johtaisi paikkakunnalle, jolla tavaroiden *ei lähtökohtaisesti* tarvitsisi sopimuksen täytäntöönpanon jälkeen olla.

53. Koska ratkaiseva peruste on myyntitoimi, lopullista määränpäätä koskeva peruste näyttää lisäksi soveltuvan paitsi kuljetuskauppaan myös tapaukseen, jossa ostaja noutaa tavaran

47 – Em. asia Car Trim, tuomion 52 kohta.

48 – Em. asia Car Trim, tuomion 60 kohta.

49 – Em. asia Car Trim, tuomion 61 kohta. Kursivointi tässä.

50 – Näin myös edellä alaviitteessä 15 mainittu Mankowski, s. 288.

henkilökohtaisesti: silloin ”myyntitoimen lopullinen määränpää” saavutetaan jo myyjän toimipaikassa, ja myyntitoimi päättyy, kun tavara luovutetaan sen noutavalle ostajalle.

54. Ratkaisevaa on kaikissa näissä tapauksissa siis viime kädessä tavaran fyysinen luovuttaminen ostajalle sopimuksesta täytäntöön pantaessa. Se on edellä kuvattuja tilanteita lähemmin tarkasteltaessa välttämätöntä mutta myös riittävää, jotta kyseessä olisi toimituspaikka.

55. Tämän perusteella herää kysymys siitä, aiheuttaako se, että otetaan lisäksi huomioon ”lopullisen määränpään” peruste, enemmän hämmennystä kuin se tuo hyötyä. Peruste vaikuttaa lisäksi systemaattiselta kannalta kyseenalaiselta, koska se muistuttaa asetuksen N:o 44/2001 63 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua ”lopullista tavaran toimituspaikkaa – –”, joka on nimenomaisesti voimassa vain niiden henkilöiden osalta, joilla on kotipaikka Luxemburgissa. Ei ole mitään syytä yleistää tätä poikkeussääntelyä kuljetuskauppaan.

56. Epäselvyyksiä aiheuttaa kuitenkin erityisesti adjektiivi ”lopullinen”: miten tilannetta pitäisi arvioida, jos tavarat välivarastoidaan tilapäisesti ostajan varastoon ja ostaja toimittaa ne tämän jälkeen toiseen toimipaikkaan ja myyjällä oli ollut alusta alkaen tieto tästä tarkoituksesta? On helppo kuvitella, että tästä saattaisi varsin hyvin syntyä riitaa lopullisuutta koskevan perusteen osalta. Tässä tapauksessa tulisi lisäksi esiin mahdollisen lopullisen määränpään jakautumisen (muita toimipaikkoja) ja ensimmäisen tosiasiallisen luovutuksen paikan (tilapäinen varasto) ongelma.

57. Siksi pitäisin parempana sitä, että luovuttaisiin sanamuodosta ”myyntitoimen lopullinen määränpää”. Paikkakunta, jolla tavara fyysisesti luovutetaan ostajalle, on riittävän selvä ja molempien osapuolten kannalta ennakoitavissa oleva peruste, jota ei ole tarpeen mukauttaa enempää.

VI Ratkaisuehdotus

58. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että kansallisen tuomioistuimen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan seuraavasti:

Asetuksen (EY) N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämistä varten ratkaiseva toimituspaikka on määritettävä osapuolten sopimuksen perusteella.

Incoterms-lausekkeet ja muut vastaavat toimituslausekkeet, joilla on konkreettisesti määritelty merkityssisältö, voivat lähtökohtaisesti olla sopimusmääräyksiä, joiden perusteella voidaan määrittää asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 1 alakohdan b alakohdassa tarkoitettu toimituspaikka.

Jos toimituspaikkaa ei voida määritellä tällä perusteella ilman, että viitataan sopimukseen sovellettavaan aineelliseen oikeuteen, tämä paikkakunta on se, jolla tavarat fyysisesti luovutettiin, minkä perusteella ostaja on saanut tai ostajan olisi pitänyt saada tosiasiallinen määräysvalta näihin tavaroihin.